

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

студента 2 курсу 5м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Комерційне право»

_____ Перетятко Олена Андріївна

Науковий керівник

д.ю.н., доц.

_____ Мазаракі Наталія Анатоліївна

Гарант освітньої програми

д.ю.н, доц.

_____ Мазаракі Наталія Анатоліївна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ТА СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАДАЮТЬ ЦІ ПОСЛУГИ.....	6
1.1. Страхова послуга: поняття, ознаки та класифікація.....	6
1.2. Правовий статус суб'єктів, які надають страхові послуги.....	15
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ.....	25
2.1. Порядок реалізації страхових послуг та підстави їх надання.....	25
2.2. Особливості надання страхових послуг за допомогою посередників.....	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків [55]. Це підтверджує вагомую роль страхової діяльності в економіці країни. Проте не дивлячись на ці дані, потрібно відмітити, що з 2014 року почалося масове банкрутство страхових компаній. Безумовно цьому сприяла нестабільна політична та економічна ситуація в країні.

В останні роки ця тенденція дещо зменшилася, проте проголосовані 12 вересня 2019 року Верховною Радою України зміни щодо передання функцій уповноваженого органу у сфері регулювання страхового ринку до Національного банку України також викликають побоювання вітчизняних страховиків. Окрім цих змін новим складом Верховної Ради України прийнято багато законів з вересня 2019 року, у так званому «турбо режимі», які прямо чи опосередковано встановлюють нові правила здійснення підприємницької діяльності, серед яких застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Тому питання правового регулювання страхових послуг є актуальним та потребує аналізу останніх законодавчих нововведень.

Нормативну базу роботи складають Конституція України, Господарський кодекс України (далі – ГК України), Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) та закони України: «Про страхування» «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» та інші.

Правове регулювання страхової діяльності та страхових послуг досліджувалися багатьма науковцями, серед яких О.О. Гаманкова,

А.С. Головачова, Г.О. Ільченко, Н. Міловська, В.М. Никифорак, Н.Б. Пацурія, В. М. Фурман, В.П. Янішен та інші.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є з'ясування особливостей правового регулювання відносин, що виникають при наданні страхових послуг.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- визначити поняття страхової послуги, її ознак та класифікації;
- дослідити правовий статус суб'єктів, які надають страхові послуги;
- проаналізувати порядок реалізації страхових послуг та підстави їх надання;
- визначити особливості надання страхових послуг за допомогою посередників.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі надання страхових послуг.

Предметом дослідження є правове регулювання страхових послуг.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано комплекс методів наукового пізнання: загальнонаукові (історичний, методи комплексного, формально-логічного, структурно-функціонального та синтезу), а також спеціально наукові методи (порівняльно-правовий і формально-юридичний). Метод комплексного аналізу допоміг виявити стійкі структурні зв'язки між різними видами страхування та страхових послуг. За допомогою методу формально-логічного та структурно-функціонального аналізу розкрито зміст та особливості правових норм, що визначають особливості надання страхових послуг за допомогою посередників. За допомогою порівняльно-правового методу проведено співставлення змісту відповідних норм вітчизняного і зарубіжного законодавства, що врегульовують однорідні страхові відносини. На основі формально-

юридичного методу здійснено з'ясування істотних умов договору страхування.

Наукова цінність роботи полягає у подальшій розробці доктринальних положень правового регулювання страхових послуг. Зокрема, елементи наукової новизни містяться у пропозиції підвищити кваліфікаційні вимоги до всіх страхових посередників, а не тільки тих, які укладають договори страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Практична цінність. Висновки та пропозиції запропоновані у роботі можуть використовуватися у:

- науково-дослідницькій сфері: для продовження розгляду проблематики, що виникає у зв'язку з правовим регулюванням процесу надання страхових послуг;
- розробці законопроектів – для вдосконалення нормативно-правової бази та усунення прогалин чинного законодавства у сфері правового регулювання страхової діяльності;
- навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Господарське право», «Підприємницьке право», «Цивільне право», «Страхове право».

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Напрями вдосконалення державного регулювання ринку страхових послуг в Україні», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення підприємницької діяльності». - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – с. 194-198.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе чотири підрозділи, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 55 сторінок, із яких основна частина роботи займає 46 сторінки. Список використаних джерел складається з 73 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ТА СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАДАЮТЬ ЦІ ПОСЛУГИ

1.1. Страхова послуга: поняття, ознаки та класифікація.

Формування страхового ринку в Україні має ряд проблем, серед яких недосконалість нормативно-правової бази в галузі страхової діяльності; невідповідність вартості страхових послуг купівельній спроможності їх споживачів; недостатня роль вітчизняних страховиків як інвесторів в економіку країни; низька страхова культура потенційних страхувальників та їх недовіра до страхових компаній.

Проте розвиток страхової діяльності супроводжується наданням все більшої кількості та видів страхових послуг. А тому, потреба у дослідженні поняття «страхова послуга», її ознак та змісту, враховуючи відсутність однозначного розуміння цього поняття у доктрині та законодавстві, є об'єктивною. Для висвітлення цього питання передусім слід звернутися до існуючого наукового розуміння поняття «послуги» та її ознак.

Поняття послуги в праві витлумачується по різному, що обумовлено багатоманітністю видів послуг та неоднозначним розумінням їх суті.

Найбільшого поширення в юридичній цивільно-правовій літературі отримало визначення сутності послуги як діяльності, що не має уречевленого результату. Таку думку дотримуються більшість вітчизняних науковців, серед яких О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць [50, с. 549]. За визначенням В. Борисової, послуга - це певне матеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) та споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності [69, с. 268]. І. Жилінкова вважає, що послуга - це «певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення певних дій або здійснення певної діяльності. Водночас для замовника за договором

послуга, незважаючи на її нематеріальну сутність, виступає як певне благо, заради якого він і вступає у договірні відносини. Якби послуга не мала такої якості, то вона не виступала б предметом багатьох видів договорів. Саме для отримання нематеріального корисного ефекту дій (діяльності) виконавця до нього і звертається замовник» [69, с. 267-268].

Так, В. В. Резнікова, систематизувавши існуючі концепції розуміння сутності послуг, звела їх до наступних напрямків. Прибічники першої концепції визначають сутність послуги через діяльність (дію). Прибічники другої, підтримуючи у цілому першу концепцію, визначають послугу як результат діяльності або ж розкривають її сутність через результат діяльності. Як компроміс між першими двома концепціями виникла концепція, за якою сутність послуги виводиться через сукупність (нерозривну єдність) діяльності та її результату [61, с. 58-68].

У законодавстві термін «послуга» вживається у багатьох нормативно-правових актах та відповідно має різне змістовне навантаження в залежності від того, де він зустрічається. Наприклад, у ст. 177 ЦК України послугу визначено як один із об'єктів цивільних прав [5]. А Глава 63 ЦК України присвячена загальним положенням щодо регулювання послуг. Положення цієї глави можуть застосовуватися до усіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Але окремого визначення, яке б розкривало зміст послуги, у ЦК України не міститься.

Серед правових актів, що регулюють відносини по наданню послуг у цілому, окремої уваги, на думку Г.О. Ільченко [43, с. 47] заслуговує Закон України «Про захист прав споживачів» [12]. Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 цього закону послугою визнається діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Враховуючи ознаки послуг, дане визначення є занадто загальним і не відображає всієї суті послуги. Тому, щоб детальніше з'ясувати зміст певного виду послуги,

необхідно звернутися до правових актів, що регулюють відносини по наданню окремих видів послуг. Вони складають більшу частину цивільного законодавства, що регулює сферу послуг. До них відносяться окремі глави ЦК України, спеціальні закони та правила надання окремих видів послуг.

Як зазначає О. О. Гаманкова [28, с. 72], вперше належність страхової послуги до складу фінансових послуг, як і належність страхових компаній до складу фінансових установ, в Україні законодавчо оформлено Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [16]. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 цього Закону фінансова послуга визначається як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Серед перерахованих фінансових послуг у ст. 4 цього Закону, послуги у сфері страхування посідають дев'яте місце.

Таким чином, норми вітчизняного законодавства використовують замість словосполучення «страхова послуга» формулювання «фінансові послуги у сфері страхування».

Віднесення страхових послуг до фінансових відповідає світовим стандартам. Так, у Генеральній угоді про торгівлю послугами (GATS) від 15. 04.1994 року, прийнятій у рамках Світової організації торгівлі, членом якої є й Україна, існує Додаток щодо фінансових послуг [2]. Для цілей цього Додатка фінансовою послугою є будь-яка послуга фінансового характеру, яку пропонує постачальник фінансових послуг будь-якої країни-Члена. Фінансові послуги включають всі страхові послуги, а також послуги, пов'язані зі страхуванням, банківські та інші фінансові послуги (крім страхових).

Оскільки страхування, розглядається і як економічна категорія, тому питання природи страхових послуг також розглянуто багатьма економістами, серед яких Гаманкова О.О., Осадець С.С., та багато інших. Так, одні автори дають визначення поняття «страхова послуга» згідно з визначенням страхування в Законі України «Про страхування» [15], інші ототожнюють страховий захист і страхову послугу, ще інші вважають страхову послугу продуктом. У науковій літературі зі страхування й страхового маркетингу зустрічається кілька основних понять, значення яких дослідники тлумачить по-різному, а саме: «страховий товар», «страховий продукт» і «страхова послуга». Проте в юридичній літературі ці категорії не є тотожними.

Пацурія Н. Б. під страховою послугою пропонує розуміти діяльність суб'єктів господарювання щодо задоволення потреб учасників страхових правовідносин у сфері господарювання (як страхувальників) у захисті своїх майнових інтересів за рахунок грошових коштів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів на підставі закону або договору страхування [57, с. 166].

В свою чергу Ільченко Г.О. пропонує своє визначення страхової послуги як сукупності дій боржника (страховика), спрямованих на задоволення майнових та немайнових інтересів споживачів страхових послуг у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування, за рахунок грошових коштів, зібраних до фондів страховика шляхом сплати страхувальниками страхових платежів та отримання страховиком інших доходів від розміщення, інвестування чи іншого використання грошових коштів цих фондів [42, с. 52].

Виходячи з цього послуга в юридичному значенні - це у будь-якому разі послуга нематеріального характеру. Такий висновок пов'язаний з тим, що в юридичній літературі зобов'язання про надання послуг виділялися в окремі групи цивільно-правових зобов'язань

Страхові послуги - це послуги вторинного попиту, які значною мірою залежать від політичної й економічної стабільності, а також від рівня добробуту населення країни. Страхова послуга на підставі Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [16] належить до категорії фінансових послуг, як і послуги банків та інших фінансових установ.

У світовій практиці страхові послуги розглядаються як складова фінансових послуг. Як у законодавстві країн Європейського Союзу, так і в правових актах Світової організації торгівлі немає прямого визначення поняття «страхова послуга» [28, с. 68]. У п. 5 Додатка з фінансових послуг, до ухваленої 15 квітня 1994 року Генеральної угоди з торгівлі послугами зазначено: фінансові послуги охоплюють страхові послуги і ті, що належать до страхових, а також усі банківські та інші фінансові послуги (крім страхування) [28, с. 34].

Характерними ознаками страхових послуг є:

- невідчутність та невіддільність: страхова послуга не набуває безпосереднього матеріального втілення у традиційному розумінні, її не можна побачити, відчутти, спробувати чи транспортувати, а виробництво, продаж і споживання відбувається одночасно та всі зазначені стадії пов'язані між собою;
- незбереженість: страхову послугу не можна виробляти наперед і зберігати з метою подальшого продажу;
- ризикованість: ризик стосується як страховика, так і страхувальника, наприклад, ризик страхувальника полягає у тому, що якщо під час дії договору страхування не настане страховий випадок, то страхувальник втрачає страхову премію, яку сплатив;
- часова обмеженість: страховий захист діє протягом певного періоду часу, який вказується у договорі страхування;
- страхову послугу не можна запатентувати, майже неможливо заощадити, (за винятком страхування життя та пенсій) чи передати як

власність: не має змогу передати право нею скористатися іншому суб'єкту, окрім випадків, передбачених договором страхування.

У сучасних умовах страхова послуга має відповідати потребам споживачів та забезпечувати прибуток страховій компанії, відповідати стратегічним завданням страхової компанії й мати перевагу над аналогічними послугами компаній-конкурентів.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [16], фінансова послуга - операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. А відповідно до ст. 4 цього закону до фінансових послуг відносяться – послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення.

Для кращого розуміння сутності страхових послуг, розглянемо їх класифікацію. Т. В. Яворська [73] для класифікації страхових послуг використовує такі ознаки, як спосіб споживання, тривалість споживання, рівень інноваційності. Є пропозиція доповнити ці ознаки такими: спеціалізація страхової компанії, предмет договору страхування, умови надання страхових послуг [73, с. 14].

За спеціалізацією страхової компанії страхові послуги поділено на страхові послуги у страхуванні життя і страхові послуги в загальному страхуванні. Логічність такого поділу впливає з вимог Закону України «Про страхування», згідно з яким страхові компанії, що мають ліцензію на страхування життя, автоматично втрачають право на отримання ліцензій на види загального страхування.

За статусом страхувальника, або за орієнтацією страхових інтересів, страхові послуги поділяються на такі, що обслуговують інтереси: —

громадян, орієнтовані на соціальні та майнові потреби родини або окремої людини; — юридичних осіб.

За статусом страховика виділяють: — державне страхування (спеціалізовані державні страхові організації); — комерційне страхування (страхові компанії різних форм власності відповідно до Закону України «Про страхування»). Взаємне страхування (товариства взаємного страхування).

За формою організації страхування: — індивідуальне (договори укладаються з окремими фізичними особами в індивідуальному порядку; вони забезпечують урахування визначених потреб окремих осіб, виходячи із їхнього суспільного, майнового та сімейного стану); — колективне (передбачає укладання договорів з адміністрацією підприємств, організацій, установ, які виступають у ролі страхувальника; застрахованими є особи, які працюють на цьому підприємстві, в установі, організації). У колективі може бути створено декілька страхових груп, в основі критерію поділу яких виступає посада, вік тощо. Для кожної групи визначається однакова страхова сума, а для усіх її членів встановлюється єдиний страховий тариф (страховий платіж).

Класифікація за юридичними ознаками, як і за економічними, передбачає декілька підходів: за вимогами міжнародних угод; згідно потреб внутрішнього законодавства; за формою проведення.

Виділення певних класів страхування згідно з міжнародними нормами передбачає використання класифікації страхування відповідно до директиви ЄЕС 73/239/ЄЕС для всіх страхових компаній країн - членів цієї організації з 1 січня 1978 р. Вона має на меті сприяння у формуванні єдиного страхового ринку країн, що є членами ЄЕС. Ця класифікація є впорядкованою системою, яка складається з 7 класів (видів) довгострокового та 18 класів загального (генерального) страхування [28, с. 18].

Згідно з вимогами внутрішнього законодавства України та перспективами розширення меж вітчизняного страхового ринку в процесі виділення визначених видів страхування враховуються міжнародні норми

класифікації. Це відтворено в переліку видів страхування, на які видаються ліцензії згідно з порядком їх видачі на здійснення страхової діяльності на території України.

Використання у вітчизняній практиці страхування саме цієї класифікації зумовлене такими процесами: перспективою інтеграції українського страхового ринку у світовий страховий простір; вирішенням складних проблем, що виникають у процесі отримання страхових послуг громадянином однієї країни в страховій компанії іншої країни; підвищенням попиту з боку іноземних страхувальників (західних компаній, що функціонують в Україні) на страхові послуги вітчизняних страховиків.

Оскільки страхування носить інтернаціональний характер, останнім часом посилюється тенденція до міжнародного об'єднання та уніфікації страхового законодавства. Більша частина договорів страхування укладається на основі вільного волевиявлення сторін: страхувальник не зобов'язаний укласти договір страхування, а страховик має право відмовитися від прийняття ризиків страхувальника. Проте в окремих випадках, коли компенсація збитку та участь у цьому страховика мають суспільний інтерес і необхідність, ступінь свободи сторін договору страхування суттєво обмежується. При цьому замість права на укладення договору у страхувальника з'являється обов'язок укласти договір страхування, а у страховика - взяти ризик на страхування.

Поява такого роду обов'язків можлива тільки у випадках, передбачених законодавством, що встановлює порядок та умови проведення страхування і зумовлює класифікацію страхування за формами проведення. Відповідно до цієї ознаки страхування поділяють на обов'язкове й добровільне.

Принципи обов'язкового страхування: обов'язкові види страхування встановлюються законом, згідно з яким страховик зобов'язаний застрахувати відповідні об'єкти, а страхувальник - вносити відповідні платежі; суцільне охоплення обов'язковим страхуванням вказаних в законі об'єктів; автоматичність розповсюдження обов'язкового страхування на об'єкти,

вказані в законі; дія обов'язкового страхування не залежить від факту внесення страхових платежів. У випадку, коли страхувальник не сплатив належні страхові внески, вони відшкодовуються в судовому порядку; безстроковість обов'язкового страхування.

Принципи добровільного страхування: добровільне страхування діє як в силу закону, так і на добровільних засадах. Закон України «Про страхування» визначає об'єкти, які підлягають добровільному страхуванню, та загальні умови страхування. Конкретні умови регулюються правилами страхування, які розробляються страховиком; вибіркове охоплення добровільним страхуванням пов'язане з тим, що не всі потенційні страхувальники бажають брати в ньому участь; добровільне страхування завжди обмежене терміном страхування; договір добровільного страхування починає діяти тільки при сплаті разового або першого страхового внеску; розмір страхового забезпечення в добровільному страхуванні залежить від власного бажання страхувальника.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про страхування» [15] передбачено, що предметом договору страхування виокремлюють такі види страхування: майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Особисте страхування поділяється на три підгалузі: страхування життя, страхування від нещасних випадків, медичне страхування. У той же час найбільш привабливим є змішане страхування життя, коли страховими випадками є смерть і дожиття, а також можуть бути передбачені додаткові страхові випадки, пов'язані з хворобою або нещасним випадком у період дії договору страхування життя.

Законом України «Про страхування» також передбачені і допоміжні послуги із страхування, такі як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику та задоволення претензій.

Отже, правове регулювання страхових послуг в Україні має певні прогалини, а саме потребує законодавчого визначення страхової послуги. Тому пропонуємо доповнити статтю 1 Закону України «Про страхування» частиною 2 наступного змісту: «страхова послуга – це сукупність дій боржника (страховика), спрямованих на задоволення майнових та немайнових інтересів споживачів страхових послуг у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування, за рахунок грошових коштів, зібраних до фондів страховика шляхом сплати страхувальниками страхових платежів та отримання страховиком інших доходів від розміщення, інвестування чи іншого використання грошових коштів цих фондів».

1.2. Правовий статус суб'єктів, які надають страхові послуги

В процесі надання страхових послуг приймає участь багато суб'єктів, зокрема страхові компанії, страхові брокери, страхові агенти, аварійні комісари, експерти, актуарії, перестраховики тощо. Проте кінцевим надавачем страхової послуги є страховик, який здійснює страхову виплату у разі настання страхового випадку. Тому саме йому буде присвячено більшу увагу у цьому підрозділі.

Щодо розуміння терміна «учасник страхової діяльності», то, на думку Н.Б. Пацурії, спираючись на системне тлумачення статей 2, 55 ГК України, в якості останніх, у вузькому розумінні, можна визначити фізичних осіб або суб'єктів господарювання, що виступають стороною зобов'язальних страхових правовідносин та/або надають страхову послугу [51 с. 230].

Поряд з терміном «страховик» на практиці часто зустрічається термін «страхова компанія». Згідно з п. 6 ст. 2 Закону України «Про страхування» слова «страховик», «страхова компанія», «страхова організація» та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності. Більшість споживачів страхових послуг сприймають дані терміни як синоніми.

Страховиком може бути виключно юридична особа, яка спеціально створена для здійснення страхової діяльності та одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про страхування» страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є:

- фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - страховики-резиденти);
- зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до цього Закону та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - філії страховиків-нерезидентів).

Шергунова О. А. виділяє наступні види страховиків:

- 1) страхові організації;
- 2) товариства взаємного страхування;
- 3) фонди соціального страхування (фонди пенсійного страхування; фонди страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; фонди страхування на випадок тимчасової непрацездатності та у зв'язку з материнством; фонди медичного страхування);

4) агентства по страхуванню вкладів фізичних осіб [71, с. 7-9].

Враховуючи думку Н.Б. Пацурії [53, с. 34] щодо належності до суб'єктів страхової діяльності окрім особисто страховиків (страхові компанії, філії страховиків-нерезидентів, товариства взаємного страхування) ще й осіб, які можуть набувати прав та обов'язків страховика у страхових правовідносинах у сфері господарювання, доречно розглянути запропоновані ще прийнятим у першому читанні 22.05.2012 року проектом Закону України «Про страхування» від 19.12.2011 року № 9614 [60], наступний перелік учасників страхового ринку який міститься у статті 8:

- 1) страховики, перестраховики;
- 2) страхові посередники;
- 3) страхувальники, застраховані особи, вигодонабувачі;
- 4) актуарії;
- 5) об'єднання страховиків;
- 6) об'єднання перестраховиків;
- 7) об'єднання страхових посередників;
- 8) професійні об'єднання актуаріїв;
- 9) асистуючі компанії;
- 10) аварійні комісари (об'єднання аварійних комісарів);
- 11) аджастери, сюрвейери.

Отже, бачимо достатньо великий перелік суб'єктів, які прямо чи опосередковано приймають участь у процесі надання страхових послуг. В цьому переліку відсутні товариства взаємного страхування, передбачені у Законі України «Про страхування», адже товариства взаємного страхування, на сучасному страховому ринку України відсутні, а отже, детальний розгляд їх правового становища не віднаходить своєї практичної реалізації.

Як зазначає Ільченко Г.О. з розвитком страхової діяльності на теренах України з'являється все більше суб'єктів, які беруть участь у страхових правовідносинах. Це, наприклад, аварійний комісар (фізична або юридична особа, яка з'ясовує причини настання страхового випадку, визначає розмір

збитків і відповідає кваліфікаційним вимогам, передбаченим законодавством), аджастер (фізична або юридична особа, що бере участь у вирішенні питань з урегулювання заявлених претензій страхувальника у зв'язку із настанням страхового випадку, а також здійснює оцінку збитку після страхового випадку та визначає суму страхового відшкодування, що підлягає виплаті, виходячи із зобов'язань страховика), асистуюча компанія (юридична особа, що здійснює окремі страхові операції в межах дозволеної страхової діяльності, щодо допомоги страхувальнику, застрахованому чи вигодонабувачу, що потрапили в скрутне становище під час подорожі або ж знаходження далеко від місця проживання, у грошовому вигляді або в натурально-речовій формі через технічне (послуги евакуатора, транспортні послуги), медичне, організаційне (розміщення в готелі) сприяння, внаслідок настання страхового випадку, а також приймає участь у врегулюванні страхових випадків, приймає повідомлення, заяви про страхові випадки, організовує огляд та оцінку пошкодженого майна, експертизи, з'ясовує обставини страхової події, встановлює причини її настання, з'ясовує розмір збитків, здійснює виплату страхового відшкодування) або сюрвейери (фізична або юридична особа, яка здійснює обстеження об'єкту перед прийняттям його на страхування та після настання страхового випадку, а також з'ясовує причини страхової події) тощо [43, с. 36].

У ст. 2 Закону України «Про страхування» забороняється здійснювати страхову діяльність на території України страховиками-нерезидентами, крім таких видів страхової діяльності:

- виключно із страхування ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;
- перестраховання;

- страхове посередництво, таке як брокерські та агентські операції стосовно: перестраховання, виключно із страхуванням ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;
- допоміжні послуги із страхування, такі як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику та задоволення претензій.

Слід наголосити, що предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Підприємства, установи та організації не можуть стати страховиками шляхом внесення змін до статутних документів за умови, що вони попередньо займалися іншим видом діяльності. Існує також чіткий поділ страховиків на тих, які отримали ліцензію на страхування життя, і тих, які займаються іншими видами страхування. Поєднання цих видів страхування заборонено Законом України «Про страхування» (ч. 2 ст. 38).

Таким чином, погоджуємося із виділеними Г.О. Ільченко характерними рисами правового статусу страховиків:

- 1) страховик – це тільки юридична особа, яка створена за законодавством України у відповідній організаційно-правовій формі;
- 2) обов'язкове одержання страховиком ліцензії на здійснення страхової діяльності;
- 3) предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням;
- 4) страховик завжди є стороною договору страхування [42, с. 31-32].

Відповідно до підсумків діяльності страхових компаній за I півріччя 2019 року, проведених Національною комісією, що здійснює державне

регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) [55] загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2019 становила 249, у тому числі СК "life"¹ – 26 компаній, СК "non-life" – 223 компанії, (станом на 30.06.2018 – 291 компанія, у тому числі СК "life" – 31 компанія, СК "non-life" – 260 компаній). Кількість страхових компаній продовжує тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2019 порівняно з аналогічною датою 2018 року, кількість компаній зменшилася на 42 СК (або на 14,4%).

Проте значну роль в наданні страхових послуг займають страхові посередники. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти.

Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестрахованні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховання), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страховальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестрахованні за переліком, встановленим Уповноваженим органом.

Страхові брокери - це юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страховальник. Страхові брокери - фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування.

Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховувальник.

Законодавством дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера.

Порядок реєстрації страхових та перестрахових брокерів (за винятком страхових та перестрахових брокерів-нерезидентів) визначається Нацкомфінпослуг.

Страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Отже, страховий агент є одним із найпоширеніших суб'єктів, який має право здійснювати посередництво у страхуванні.

Основними нормативно-правовими актами, які здійснюють правове регулювання діяльності страхових агентів, є Закон України «Про страхування» та постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» (далі – Постанова КМУ № 1523) [18]. Також існують й інші законодавчі акти, які стосуються окремих питань правового статусу зазначених суб'єктів.

Господарський кодекс України містить окрему главу 31, положення якої регламентують комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання. Зокрема, ст. 295 встановлено, що комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від

імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. Як слушно наголошує Головачова А.С., відносини, які виникають при здійсненні страховим агентом страхової посередницької діяльності мають регулюватися насамперед спеціальними нормами, які містяться у Законі України «Про страхування» та у Постанові КМУ № 1523, а також загальними нормами Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України [33, с.192].

Проте слід звернути увагу на те, що не всі страхові агенти є суб'єктами господарювання. Переважна більшість – це фізичні особи, які працюють на основі укладення договору доручення із страховою компанією. В цьому випадку виникають цивільні відносини, які регулюються не господарським законодавством, а відповідно – цивільним. Безумовно для страхувальника цей факт не відіграє суттєвого значення в сучасних реаліях, але має свої особливості правового регулювання, які будуть розглянуті у наступних підрозділах роботи.

Ще однією проблемою є те, що на законодавчому рівні відсутні вимоги щодо визначення необхідного професійного рівня страхових агентів. Аналізуючи чинне законодавство, доходимо висновку, що страховим агентом може стати будь-яка дієздатна особа. Але для здійснення діяльності щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг та проведення роботи, пов'язаної з укладенням і виконанням договорів страхування (підготовка й укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат, необхідний певний професійний рівень знань. Про це наголошено і в Директиві ЄС 2016/97 про страхову дистрибуцію. Зокрема, нею встановлено, що страхові та перестрахові посередники повинні володіти відповідними знаннями і здібностями, що встановлюються державою-учасницею походження посередника. [57, с. 187-188] Важливим є те, що державам-учасникам

походження дозволено скорегувати передбачені вимоги до знань і здібностей відповідно до конкретного виду посередницької діяльності.

В Україні існує Федерація страхових посередників України, метою створення якої є сприяння розвитку посередницької діяльності на страховому ринку в Україні, представництво інтересів членів федерації в органах державної влади та управління, захист прав та інтересів учасників посередницької діяльності на ринку страхових послуг, забезпечення всебічних зв'язків із громадськістю тощо [47].

Отже, на сьогодні, в умовах реформування економіки, для розвитку посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні необхідним і найбільш ефективним видається поєднання регулюючого впливу органів державної влади та саморегулювальних організацій.

До кого звертатися на етапі укладення договору страхування вирішує виключно страхувальник. Враховуючи, що страхові компанії часто не мають фінансової можливості або не вбачають це економічно доцільним відкривати філії на своїй території країни, то у селах чи на прикордонних територіях або у пунктах пропуску через кордон страхові послуги переважно надаються страховими посередниками, а саме страховими агентами.

Тут слід наголосити на правовій позиції Великої Палати Верховного Суду, яка викладена у Постанові від 4 липня 2018 року про те, що відшкодування шкоди особою, відповідальність якої застрахована за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, можливе за умови, що згідно з цим договором або Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у страховика не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування (зокрема, у випадках, передбачених у статті 37), чи розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика. В останньому випадку обсяг відповідальності страхувальника обмежений різницею між фактичним розміром завданої шкоди і сумою страхового

відшкодування. Покладання обов'язку з відшкодування шкоди у межах страхового відшкодування на страхувальника, який уклав відповідний договір страхування і сплачує страхові платежі, суперечить меті інституту страхування цивільно-правової відповідальності [20]. Ця постанова поставила крапку в питанні до кого ж повинна звертатися постраждала особа в даних відносинах.

Проте слід пам'ятати, що в разі настання страхового випадку, страхувальник зобов'язаний повідомити про це не страхового агента, а страхову компанію, та протягом встановленого договором часу подати заяву на виплату страхового відшкодування. Якщо це проігнорувати, то в подальшому страхова компанія може відмовити у страховій виплаті.

РОЗДІЛ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

2.1. Порядок реалізації страхових послуг та підстави їх надання

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [16] фінансові послуги надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами – підприємцями (ст. 5). Виключне право або інші обмеження щодо надання окремих фінансових послуг встановлюються законами про діяльність відповідної фінансової установи та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг.

Фінансовим установам заборонено залучати кошти фізичних осіб (крім учасників такої установи) із зобов'язанням щодо їх повернення, у тому числі шляхом отримання позики, у разі якщо це прямо не передбачено законом про діяльність відповідної фінансової установи.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [13] та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів)» [17] для надання страхових послуг необхідно отримати ліцензію.

Фінансові послуги надаються суб'єктами господарювання на підставі договору. Договір, якщо інше не передбачено законом, повинен містити: 1) назву документа; 2) назву, адресу та реквізити суб'єкта господарювання; 3) прізвище, ім'я і по батькові фізичної особи, яка отримує фінансові послуги, та її адресу; 4) найменування, місцезнаходження юридичної особи; 5) найменування фінансової операції; 6) розмір фінансового активу, зазначений у грошовому виразі, строки його внесення та умови взаєморозрахунків; 7) строк дії договору; 8) порядок зміни і припинення дії договору; 9) права та

обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору; 10) інші умови за згодою сторін; 11) підписи сторін.

Правове дослідження положень ЦК України (ст. 979), Закону України «Про страхування» (п. 16 ст. 6, п.11, 30, 35 ст. 7 та ч.2 ст. 7) дає підстави стверджувати, що страхові послуги надаються на підставі договору.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, встановлює додаткові вимоги до договорів про надання фінансових послуг фізичним особам, якщо це не врегульовано законом.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про страхування» договір страхування - це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Договір страхування має приватноправову природу, хоча на різних етапах здійснення страхових правовідносин спостерігаються елементи публічного права, оскільки страховиком є юридична особа, яка спеціально створена для здійснення страхової діяльності та має ліцензію на її здійснення.

При укладенні договорів майнового страхування та страхування відповідальності страхувальники за згодою застрахованої особи або самостійно мають право визначати особу для одержання страхової виплати (вигодонабувача), а також змінювати її до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування чи не впливає із його суті. При майновому страхуванні вигодонабувачами, як правило, є власники

застрахованого майна. Так, наприклад, відповідно до ст. 8 Закону України «Про іпотеку» іпотекодавець зобов'язаний застрахувати предмет іпотеки на його повну вартість від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування, якщо іпотечним договором цей обов'язок не покладено на іпотекодержателя.

Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування, що розробляються кожною страховою компанією окремо. У частині 3 статті 16 Закону України «Про страхування» містяться вимоги стосовно того, що саме повинен містити договір страхування:

- назву документа;
- назву та адресу страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження;
- прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу;
- зазначення предмета договору страхування;
- розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя;
- розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя;
- перелік страхових випадків;
- розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати;
- страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума);
- строк дії договору;
- порядок зміни і припинення дії договору;
- умови здійснення страхової виплати;
- причини відмови у страховій виплаті;

- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору; і
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін .

Відповідно до ст. 640, 983 ЦК України договір страхування набуває юридичної сили лише після вчинення страхувальником певної дії, а саме внесення страхового платежу. Це означає, що факт досягнення згоди за всіма істотними умовами договору страхування і підписання договору не має юридичної сили та не породжує жодних прав та обов'язків для сторін. Таким чином, договір страхування є реальним.

Проте виникає питання з приводу можливої консенсуальності договору страхування. Поділ договорів на консенсуальні та реальні традиційний у науці цивільного права. Наявність згоди сторін є загальним правовим мінімумом, який дозволяє досягти певного результату, адже всі наступні дії контрагентів з виконання вже укладеної угоди спрямовані саме на це.

Разом з тим існують окремі договірні відносини, зміст яких вимагає додаткового забезпечення інтересів їх суб'єктів на стадії виникнення зобов'язання. У таких випадках учасникам відносин, що вже досягли відповідної згоди, законом надається право ще раз поміркувати з цього приводу.

Страхові відносини спочатку будувалися як реальні, тобто страховик ніс зобов'язання лише за умов, що його клієнт оплатив премію. З питанням оплати пов'язано багато проблемних моментів на практиці, що підтверджує й відповідна судова практика. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у Постанові від 13 червня 2018 року дійшов наступного висновку: «...скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд, на підставі належним чином оцінених доказів, поданих сторонами (стаття 212 ЦПК України 2004 року), з урахуванням встановлених обставин і вимог статей 10, 60 ЦПК України 2004

року, встановивши, що рішенням суду було відмовлено у задоволенні позову про визнання недійсним спірного договору добровільного страхування цивільно-правової відповідальності власників наземного транспорту, з урахуванням того, що ПрАТ «Українська транспортна страхова компанія» не доведено факту несплати ОСОБА_6 первинного платежу за страховим договором, врахувавши вимоги зазначених норм матеріального права, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позову.

Доводи касаційної скарги, з урахуванням встановлених у справі обставин, не спростовують висновки суду апеляційної інстанції, тому не дають підстав для скасування судового рішення у справі, яке ухвалено з дотриманням принципів справедливості, добросовісності та розумності, що є загальними засадами цивільного законодавства (стаття 3 ЦК України)...» [19] Отже, недоведення особою факту сплати першого платежу за договором, означає те, що договір не вступив у силу.

З економічної точки зору страхування є діяльністю з формування страховими організаціями спеціальних грошових фондів з внесків страхування з метою відшкодування із засобів фондів понесених збитків в результаті настання страхових подій. Якщо спиратися на наведені у законі визначення договору страхування можна зустріти такий аргумент, що договір страхування є консенсуальним, але закон передбачає вступ його в силу в момент сплати страхової премії чи першого внеску, тобто очевидні риси реальності договору.

Але сам договір може передбачати вступ в силу з моменту досягнення угоди за всіма суттєвими умовами, тоді сплата страхової премії буде проводитися на виконання раніше укладеного сторонами консенсуального договору страхування. На відміну від реального договору, який визначається моментом дійсно передачі предмету договору однією стороною іншій, консенсуальний договір існує на підставі однієї лише згоди сторін. Природі

страхових правовідносин, порядку, умовам укладання договору страхування властива консенсуальні форма.

Для укладання договору страхування страхувальник подає страховику письмову заяву за формою, встановленою страховиком або іншим чином заявляє про свій намір укласти договір страхування. При укладанні договору страхування страховик має право запросити у страхувальника баланс або довідку про фінансовий стан, підтвержені аудитором (аудиторською фірмою), та інші документи, необхідні для оцінки страховиком страхового ризику.

Договір страхування життя може бути укладений як шляхом складання одного документа (договору страхування), підписаного сторонами, так і шляхом обміну листами, документами, підписаними стороною, яка їх надсилає. У разі надання страхувальником письмової заяви за формою, встановленою страховиком, що виражає намір укласти договір страхування, такий договір може бути укладений шляхом надіслання страхувальнику копії правил страхування та видачі страхувальнику страхового свідоцтва (поліса), який не містить розбіжностей з поданою заявою. Заява складається у двох примірниках, копія заяви надсилається страхувальнику з відміткою страховика або його уповноваженого представника про прийняття запропонованих умов страхування.

Також, слід звернути увагу на запровадження електронної форми страхового полісу, оскільки саме впродовж останніх років впровадження електронного страхового полісу є однією з найбільш обговорюваних тем на страховому ринку України.

Наприклад, Приказюк Н. В. та Акатъева М. О. визначають електронний страховий поліс як форму договору страхування, що являє собою електронний запис у базі даних страхової компанії, а інколи і в централізованій базі даних (ЦБД) об'єднання страхових компаній, який підтверджує дійсність страхового покриття [59, с. 219].

Слід відзначити, що аналізуючи нормативно-правові акти України, покликані регулювати відносини у сфері страхування та електронного документообігу, було виявлено, що вони не містять визначення електронного страхового полісу. В наш час, коли електронна комерція набирає таких стрімких темпів розвитку, відсутність чіткого, законодавчо закріпленого пояснення сутності електронного полісу страхування є неприпустимим.

На наш погляд, визначення електронного страхового полісу повинне бути наведене в Законі України “Про страхування”, Законі України “Про електронні документи та електронний документообіг”, Законі України “Про електронну комерцію”, а також в інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини на ринку страхових послуг та є дотичними сфери діджиталізації цих відносин.

Також, згідно із Законом України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 р., якщо автором створюються ідентичні за документарною інформацією та реквізитами електронний документ та документ на папері, кожен з них є оригіналом і має однакову юридичну силу. Отже, електронний варіант полісу страхування має рівну силу поруч із паперовим [7].

Стандартна процедура оформлення електронного страхового полісу складається з наступних етапів:

- 1) на сайті страхової компанії потенційний страхувальник обирає необхідний йому страховий продукт;
- 2) клієнт заповнює форму з особистими даними та вказує необхідні відомості щодо об’єкту страхування;
- 3) онлайн-калькулятор розраховує вартість страхового полісу;
- 4) клієнт он-лайн оплачує вартість страхового полісу за допомогою банківської карти;
- 5) договір страхування у формі електронного полісу потрапляє в систему обліку страховика;
- 6) страховик підписує поліс, використовуючи електронний цифровий

підпис, який має юридичну силу звичайного підпису і “мокрої” печатки, в разі оформлення електронного страхового полісу страхових також повинен мати цифровий підпис;

7) співробітник страхової компанії відправляє на електронну пошту страховий поліс в електронній формі (у PDF-форматі) [59, с. 219-220].

Таким чином, можемо відзначити, що запровадження електронного страхового полісу має як свої плюси, так і мінуси, як відповідно для страховика так і страхувальника. Позитивних моментів звісно є більше, але до основних негативних моментів, які на сьогодні потребують свого вирішення, треба віднести:

- недосконалість окремих законодавчих актів, що стосуватимуться електронного страхового полісу;

- ймовірність кібер-злочинів у сфері обігу електронного страхового полісу є дуже високою;

- оформлення електронного страхового полісу може викликати складності в людей з низьким рівнем комп'ютерної грамотності. Страхувальники будуть вимушені самостійно розбиратися в тонкощах сайту страховика, з чим пов'язаний ризик того, що в оформленні договорів може бути допущено чимало помилок [59, с. 221]. Окрім того, як показала практика, періодично трапляються збої в роботі серверів чи то на сайті МТСБУ чи страховика, що в свою чергу не дає страхувальнику у зручний для нього час укласти договір та викликає багато запитань.

Зокрема, серед переваг, які забезпечить функціонування електронного страхового полісу за визначеною моделлю, для страхувальника, на нашу думку, можна виокремити наступні:

1. Уникнення шахрайства з боку недобросовісних страховиків: у страхувальника з'явиться можливість перевірити, чи дійсно він купив справжній поліс страховика, який мав ліцензію на здійснення такого виду страхування, за допомогою сервісів онлайн-перевірок валідності договору, що будуть розміщені на сайті Моторного транспортного страхового бюро

України – далі МТСБУ.

2. Зменшення аквізаційних та інкасаційних витрат страховика призведе до зменшення вартості страхової послуги. Зниження ціни полісу буде обумовлено тим, що в процесі його оформлення буде задіяна менша кількість людей, страховику не потрібно буде виплачувати комісійні винагороди посередникам, а також зникне необхідність у веденні та обслуговуванні паперового документообігу та в доставці цих паперів.

3. Буде вирішена проблема, коли страхова компанія (страхові агенти) нав'язують додаткові, не потрібні страхувальнику страхові продукти. Клієнт без тиску самостійно визначить й придбає лише ту послугу, що йому необхідна.

4. Економія часу, звичайно, є однією з найбільших переваг для страхувальника, адже такий поліс оформлюється значно швидше, а для його отримання немає необхідності кудись їхати, адже він буде відправлений на електронну пошту страхувальника. Хоча дійсної економії часу клієнт досягне лише, коли почне користуватися не тільки електронним полісом, а й купувати такий поліс через Інтернет.

5. Впровадженням електронного страхового полісу страховик не буде мати необхідності в такій кількості робочих місць, які йому необхідні зараз, та багато працівників (зокрема, страхові агенти та робітники, що займаються страховим обліком, тобто введенням договорів в бази даних) втратять свої робочі місця [59, с. 222].

Все ж зважаючи на усі переваги та можливості, які зможе забезпечити вітчизняному ринку страхових послуг впровадження електронного полісу, повністю перекривають його незначні недоліки. Адже усі розглянуті “мінуси”, ймовірно, можуть мати негативні наслідки лише на етапі впровадження такої інновації, й з часом страховий ринок адаптується й буде здатен знайти способи їх уникнення.

Так, за даними МТСБУ Станом на 31 жовтня 2019 року страховики-члени МТСБУ уклали майже 1,03 млн. електронних договорів ОСЦПВ.

Загальна сума премій за такими договорами склала понад 757,3 млн. грн. Зараз 42 страховики-члени МТСБУ укладають договори ОСЦПВ в електронній формі. Щомісячно кількість електронних договорів зростає на 12-28%.

Лідером за кількістю укладених електронних договорів є СК «ПЗУ Україна» (175,5 тис. договорів, 147, 8 млн. грн. премій). Частка ТОП-10 страховиків за кількістю укладених електронних договорів від загальної кількості електронних полісів, складає майже 74%, що на 6% менше, ніж аналогічний показник станом на кінець першого півріччя поточного року. [24]. Ці цифри наочно демонструють, що електронна форма договорів набуває популярності серед українців.

Отже, підсумовуючи наведене вище, слід зазначити, що процес надання страхових послуг починається ще до моменту підписання договору страхування. Оскільки страхувальник має право на отримання відповідної інформації стосовно тієї послуги, яку він потребує. Він може порівняти пропозиції різних страхових компаній і, обравши найкращий для себе варіант, укласти договір страхування з тією компанією, пропозиція якої в більшій мірі задовольняє його інтереси. Договір страхування укладається в письмовій формі. Також він може укладатись шляхом видачі страховиком страхувальникові страхового свідоцтва (поліса, сертифіката). У разі недодержання письмової форми договору страхування такий договір є нікчемним.

Договір страхування набирає чинності з моменту внесення страхувальником першого страхового платежу, якщо інше не встановлено договором.

Проте сама страхова послуга розкривається в процесі її надання. В юридичній літературі ці питання не розглядаються. Це, як правило, досліджується у фаховій економічній літературі, присвяченій маркетингу, директ-маркетингу тощо. Вважаємо такий підхід невірним, оскільки в даному випадку етапи надання страхової послуги залишаються поза увагою

законодавця та не отримують відповідного належного законодавчого оформлення. А це, в свою чергу, відображається й на якості страхової послуги, а головне на можливості захисту прав споживачів страхових послуг у разі їх порушення.

2.2. Особливості надання страхових послуг за допомогою посередників

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти. Слід зазначити, що страхові компанії широко використовують послуги посередників, особливо страхових агентів.

Особливості провадження діяльності страховими посередниками регламентовано відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» [18]. Цією постановою затверджено Положення, що регулює порядок провадження діяльності страховими посередниками (страховими агентами і страховими брокерами) - суб'єктами підприємницької діяльності на ринку страхових послуг і спрямоване на посилення захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян під час отримання страхових послуг через страхових посередників. Дія цього Положення не поширюється на діяльність страхових посередників - громадян, які перебувають із страховиком у трудових відносинах.

Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або

перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестрахованні за переліком, встановленим Уповноваженим органом.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхові брокери – це юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Страхові брокери - фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування.

Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховальник.

Дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера.

Порядок реєстрації страхових та перестрахових брокерів (за винятком страхових та перестрахових брокерів-нерезидентів) визначається Нацкомфінпослуг.

Назване вище Положення передбачає особливі вимоги до порядку провадження брокерської діяльності. Під час провадження страхової посередницької діяльності страховий брокер зобов'язаний:

- забезпечити укладення договору страхування на найбільш вигідних для страхувальника умовах відповідно до брокерської угоди із страховиком, який має стійке фінансове становище;
- володіти інформацією, необхідною для укладення договору страхування на умовах страхувальника, в тому числі про наявність у страховика ліцензії на здійснення відповідного виду страхування,

розміри страхових тарифів та умови страхування, які пропонуються страховиком, рівень його платоспроможності, а також надавати цю інформацію страхувальнику на його прохання.

В свою чергу до діяльності страхових брокерів застосовуються такі обмеження:

- страховий брокер не може провадити інші види діяльності, в тому числі посередницької, крім посередницької діяльності на страховому ринку;
- страховий брокер може укласти договори страхування з одним страховиком на суму страхових платежів, що не перевищує 35 відсотків загальної суми страхових платежів за всіма договорами страхування, укладеними цим брокером протягом року;
- з метою забезпечення ліквідності операцій страхового брокера - юридичної особи розмір отримуваних ним страхових платежів протягом кожного кварталу не повинен перевищувати розмір сплаченого статутного фонду страхового брокера;
- страховий брокер має право отримувати страхові платежі, якщо він забезпечує набрання чинності договору страхування не пізніше одного дня після отримання ним страхових платежів. В іншому разі страховий брокер не має право отримувати страхові платежі і їх перерахування (внесення) має здійснюватися безпосередньо страховику.

Розмір платежів, отримуваних страховим брокером - фізичною особою протягом кожного кварталу, не повинен перевищувати 625 мінімальних заробітних плат.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань.

Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Особливі вимоги до порядку провадження агентської діяльності передбачені у Постанові Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» [18]. У разі коли договір страхування укладається при посередництві страхового агента, суб'єкти цивільно-правових відносин повинні дотримуватися таких вимог:

- страховий агент, що отримує страхові платежі від страхувальників, зобов'язаний перерахувати ці кошти на рахунок страховика протягом двох робочих днів після отримання відповідних страхових платежів, а також оформити договір страхування не пізніше одного робочого дня з моменту отримання страхового платежу;
- страховий агент зобов'язаний щодавно подавати страховику відомості про укладені договори страхування та розміри отриманих платежів;
- у разі несвоєчасного перерахування страховим агентом страхових платежів або порушення ним терміну оформлення договорів страхування без поважних причин страховик зобов'язаний призупинити дію агентської угоди не менше ніж на три місяці.

Неналежний контроль страховика за діяльністю його страхових агентів кваліфікується як порушення страхового законодавства.

Слід наголосити на тому, що ці вимоги є недостатніми та застарілими. Укладення договорів страхування за допомогою страхових посередників демонструє велику кількість проблем серед яких недостатня кваліфікація та рівень професійних знань посередників, часте ігнорування ними свого обов'язку вчасно перерахувати страхові платежі, які вони отримали від страхувальників, на рахунок страховика, неналежне ставлення до бланків страхових полісів, що є документами суворої звітності та видаються під

розпис поштучно та багато інших моментів на які вже неодноразово звертали увагу як практики, так і науковці, зокрема Головачова А.С, Пацурія Н.Б. та інші.

Так Головачова А.С. наголошує, що специфікою послуги, яка надається посередником, є поєднання в останній ознак страхової, перестрахової та посередницької послуг. А отже, вказане дає підстави стверджувати, що посередницька діяльність у страхуванні та перестрахованні є видом підприємницької діяльності із надання специфічних посередницьких послуг у страхуванні та перестрахованні. Під посередницькою послугою у страхуванні та перестрахованні слід розуміти діяльність страхових та перестрахових брокерів щодо задоволення потреб страхувальників та перестраховальників у захисті їх майнових інтересів, шляхом страхування (перестраховання) відповідного ризику з найвищою ефективністю, а також – страхових агентів щодо задоволення потреб страхових компаній у ефективному наданні страхових послуг на страховому ринку [57, с.166].

Ефективність агентської діяльності у страхуванні полягає у виявленні потенційних страхувальників, пропонуванні відповідної страхової послуги конкретного страховика та консультуванні споживача на всіх етапах укладення та виконання договору страхування. У випадку, якщо страхувальник залишиться задоволеним виконанням своїх зобов'язань страховою компанією, він і в подальшому буде зацікавлений у страхуванні своїх ризиків саме у цього страховика. Відтак, страховий агент здійснює додаткову реалізацію послуг страхових компаній, що в свою чергу позитивно впливає на прибутковість та розвиток діяльності такого страховика.

Проте страхові агенти, як правило, мало чим можуть допомогти страхувальникам, якщо страхова компанія відмовляє останнім у виплаті. Так, наприклад, багато спорів виникало з приводу того, що страховики відмовлялися здійснювати виплати за договорами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів у тих випадках, коли вини водія, який застрахував свою відповідальність, не було.

В свою чергу Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у Постанові від 23 січня 2019 року висловив наступну правову позицію з цього приводу: «...Зобов'язання про відшкодування майнової шкоди завданої джерелом підвищеної небезпеки виникає за таких умов: наявність шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала шкоди та її результатом - шкодою.

Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала моральної шкоди та її результатом - моральною шкодою» [21]. Таким чином, Верховний Суд не вимагає наявності вини у даному випадку для настання цивільної відповідальності водія. Такої позиції дотримується й Нацкомфінпослуг. Проте не кожен страховий агент чи брокер має юридичну освіту, щоб розбиратися у цих тонкощах та допомогти своєму клієнту.

Українське законодавство пропонує різні юридичні конструкції для оформлення посередницьких відносин, серед яких: договір доручення (Глава 68 ЦК України), договір комісії (Глава 69 ЦК України) та агентський договір (договір комерційного посередництва) (Глава 31 ГК України). За своєю сутністю зазначені договори мають багато спільних та відмінних рис, проте їх загальною метою є юридичне оформлення відносин, коли одна особа доручає іншій здійснити певні (часто юридичні) дії, тобто виступити посередником перед третіми особами.

Страхові компанії зазвичай укладають з агентами агентський договір, якщо вони зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, або договір доручення, якщо агенти – це просто фізичні особи. В першому випадку такі відносини мають ознаки комерційних та регулюються нормами ГК України,

а у другому випадку – це цивільні відносини на які розповсюджуються норми ЦК України.

З урахуванням наведено вище пропонуємо у статті 15 Закону України «Про страхування» після частини сьомої доповнити новою частиною такого змісту: «Страховик зобов'язаний вести реєстр страхових агентів (агентств) (далі – Реєстр), які мають право укладати договори страхування від його імені. Реєстр має бути загальнодоступним, розміщуватися на офіційному веб-сайті страховика та містити інформацію про: 1) прізвище, ім'я, по батькові (для фізичної особи – підприємця) або найменування страхового агентства (для юридичної особи); 2) місцезнаходження (для юридичної особи) або місце реєстрації (для фізичної особи – підприємця); 3) реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті – серія та номер паспорта, коли і ким виданий) або код за ЄДР для юридичної особи; 4) контактні дані (телефон, електронна пошта, адреса для листування)».

А також доповнити Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року наступним пунктом: «Страхові посередники повинні мати необхідні знання та кваліфікацію для належного виконання своїх завдань і обов'язків, вимоги до яких встановлюються уповноваженим органом».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та комплексне дослідження проблематики правового регулювання страхових послуг. Основні результати сформульовані у наступних висновках.

1. Страхування є унікальним гарантуючим і стабілізуючим механізмом фінансової системи, що сприяє розвитку економіки в розвинутих країнах, забезпечуючи позитивну макроекономічну і соціальну стабільність у ризиковому середовищі. Проте в Україні страхові послуги не користуються великим попитом, якщо не брати до уваги обов'язкові види страхування. Це пояснюється рядом причин серед яких низька довіра до страхових компаній, велика кількість неплатоспроможних компаній або тих, які знаходяться на стадії банкрутства, і відповідно невиконання чи неналежне виконання страховиками своїх зобов'язань. Безумовно така ситуація потребує належного правового регулювання з урахуванням тих зобов'язань, які Україна взяла на себе відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

В роботі проаналізовано позицію, що сутність страхової послуги можна розкрити лише з погляду на неї, як на фінансове зобов'язання. Досліджено визначення страхової послуги, як специфічної фінансової послуги у вигляді продажу юридично оформлених зобов'язань зі страхового захисту, яку надають на ринку страховики страхувальникам, її основні ознаки та види.

Автор роботи наголошує на необхідності законодавчого визначення поняття «страхова послуга» та виокремлення її основних складових, які повинні надавати всі страховики.

2. В процесі надання страхових послуг приймає участь багато суб'єктів, зокрема страхові компанії, страхові брокери, страхові агенти, аварійні комісари, експерти, актуарії, перестраховики тощо. Проте кінцевим надавачем страхової послуги є страховик, який здійснює страхову виплату у разі настання страхового випадку. Слід наголосити, що предметом

безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

До кого звертатися на етапі укладення договору страхування вирішує виключно страхувальник. Враховуючи, що страхові компанії часто не мають фінансової можливості або не вбачають це економічно доцільним відкривати філії на своїй території країни, то у селах чи на прикордонних територіях або у пунктах пропуску через кордон страхові послуги переважно надаються страховими посередниками, а саме страховими агентами.

Проте слід пам'ятати, що в разі настання страхового випадку, страхувальник зобов'язаний повідомити про це не страхового агента, а страхову компанію, та протягом встановленого договором часу подати заяву на виплату страхового відшкодування. Якщо це проігнорувати, то в подальшому страхова компанія може відмовити у страховій виплаті.

3. Правове дослідження положень ЦК України (ст. 979), Закону України «Про страхування» (п. 16 ст. 6, п.11, 30, 35 ст. 7 та ч.2 ст. 7) дає підстави стверджувати, що страхові послуги надаються на підставі договору. Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування, що розробляються кожною страховою компанією окремо.

Процес надання страхових послуг починається ще до моменту підписання договору страхування. Оскільки страхувальник має право на отримання відповідної інформації стосовно тієї послуги, яку він потребує. Він може порівняти пропозиції різних страхових компаній і, обравши найкращий для себе варіант, укласти договір страхування з тією компанією, пропозиція якої в більшій мірі задовольняє його інтереси. Договір страхування укладається в письмовій формі. Також він може укладатись шляхом видачі страховиком страхувальникові страхового свідоцтва (поліса, сертифіката). У разі недодержання письмової форми договору страхування такий договір є нікчемним.

Договір страхування набирає чинності з моменту внесення

страхувальником першого страхового платежу, якщо інше не встановлено договором.

Враховуючи глобальні процеси діджиталізації, в Україні було запроваджено електронну форму договору страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Зараз кожен має можливість оформити цей вид договору на сайті МТСБУ, і як показує статистика, така форма поступово набирає популярності серед українців. Тому, вважаємо доцільним поширювати електронну форму договорів і на інші види страхування.

4. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти. Слід зазначити, що страхові компанії широко використовують послуги посередників, особливо страхових агентів.

Проте на практиці споживачі страхових послуг не акцентують увагу на тому на яких правових підставах діє сторона, яка пропонує їм укласти договір страхування. Більшість із страхувальників не розрізняють співробітників страхової компанії від страхових посередників, особливо агентів. А це містить в собі скриті ризики у разі настання страхового випадку, коли недобросовісні агенти невчасно перерахували страхові преміє на рахунок страховика чи взагалі їх не перерахували, не надали документ, що підтверджує оплату страхових премій тощо. Також діюче законодавство не встановлює вимог щодо професійності та рівня знань страхових посередників, що не відповідає європейським вимогам.

Аналіз нормативно-правових актів свідчить про те, що в Україні існує низка проблемних аспектів, які пов'язані з врегулюванням правового становища страхових агентів, а саме: відсутність вимог щодо професійного рівня знань і навчання страхових агентів, відсутність заборони здійснювати діяльність страховим агентом (фізичною особою) на підставі трудового договору, відсутність загального обліку та реєстрації страхових агентів,

відсутність розмежування посередницької діяльності страхових агентів і представництво страховика. Все це потребує належного правового регулювання.

З урахуванням проведеного дослідження та викладених висновків, пропонуємо наступні зміни до законодавства:

1. Доповнити статтю 1 Закону України «Про страхування» частиною 2 наступного змісту: «страхова послуга – це сукупність дій боржника (страховика), спрямованих на задоволення майнових та немайнових інтересів споживачів страхових послуг у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування, за рахунок грошових коштів, зібраних до фондів страховика шляхом сплати страхувальниками страхових платежів та отримання страховиком інших доходів від розміщення, інвестування чи іншого використання грошових коштів цих фондів».

2. Доповнити Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року наступним пунктом: «Страхові посередники повинні мати необхідні знання та кваліфікацію для належного виконання своїх завдань і обов'язків, вимоги до яких встановлюються уповноваженим органом.»

3. Пропонуємо у статті 15 Закону України «Про страхування» після частини сьомої доповнити новою частиною такого змісту: «Страховик зобов'язаний вести реєстр страхових агентів (агентств) (далі – Реєстр), які мають право укласти договори страхування від його імені. Реєстр має бути загальнодоступним, розміщуватися на офіційному веб-сайті страховика та містити інформацію про: 1) прізвище, ім'я, по батькові (для фізичної особи – підприємця) або найменування страхового агентства (для юридичної особи); 2) місцезнаходження (для юридичної особи) або місце реєстрації (для фізичної особи – підприємця); 3) реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання

відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті – серія та номер паспорта, коли і ким виданий) або код за ЄДР для юридичної особи; 4) контактні дані (телефон, електронна пошта, адреса для листування)»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 01 серпня 2019 року).
2. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15 квітня 1994 р. № 981_017 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017 (дата звернення 01 серпня 2019 року).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 01 серпня 2019 року).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 01 серпня 2019 року).
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 березня 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 01 серпня 2019 року).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 вересня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20> (дата звернення 01 вересня 2019 року).
7. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20> (дата звернення 01 вересня 2019 року).
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

9. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-п> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

10. Про затвердження положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 жовтня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1483-11> (дата звернення 01 вересня 2019 року).

11. Про затвердження характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09 липня 2010 р. № 565 (дата звернення 01 серпня 2019 року).

12. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

13. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222–VIII *Верховна Рада України* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

14. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01 липня 2004 р. № 1961-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

15. Про страхування : Закон України від 07 березня 1996 р. №86/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

16. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Верховна Рада України*.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

17. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 913 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/913-2016-%D0%BF> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

18. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року № 1523 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1523-96-%D0%BF> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 червня 2018 року № 652/6872/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963306> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

20. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 р. № 755/18006/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75296543> (дата звернення 01 вересня 2019 року).

21. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 січня 2019 року м. Київ справа № 674/1666/14-ц URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472450> (дата звернення 01 вересня 2019 року).

22. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / В. Д. Базилевич, О. Ф. Філонюк, К. С. Базилевич ; [та ін.] ; за ред.: В. Д. Базилевич. Київ : Знання, 2008. 1019 с. URL : http://pidruchniki.com/1584072042387/strahova_sprava/strahuvannya (дата звернення 01 вересня 2019 року).

23. Брюховецька І. Ю. Класифікація страхування майна громадян: «*Young Scientist*» •№ 9 (36). 2016 URL:

<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/47.pdf> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

24. В Україні укладено понад 1 мільйон електронних договорів ОСЦПВ URL: <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/155259/> (дата звернення 01 листопада 2019 року).

25. Вінник, О. М. Господарське право [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Вінник. [2-ге вид., змін. та доп.]. К. : Правова єдність, 2009. 766 с.

26. Вовчак О. Д. Страхова справа / О. Д. Вовчак. К. : Знання, 2011. 391 с.

27. Вовчак О. Д. Страхові послуги: навч. посіб. / О. Д. Вовчак. Л. : Компакт – ЛВ, 2006. 656 с.

28. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. К.: КНЕУ, 2009. 283 с.

29. Гаманкова О. О. Хлівний В. К. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі: *Фінанси України*. 2012. С.59 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2012_5_7 с.59 (дата звернення 01 серпня 2019 року).

30. Герц А. А. Правове регулювання медичного страхування в Україні / А. А. Герц // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 1. С. 274-276.

31. Говорушко Т. А. Страхові послуги : навч. Посіб. / Т. А. Говорушко. К. : ЦНЛ, 2005. 396 с.

32. Головачова А. С. Поняття та ознаки страхової посередницької діяльності: науково-теоретичні проблеми визначення // *Форум права*. 2014. № 4. С. 76–83.

33. Головачова А. С. Проблеми правового становища страхових агентів // *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 192-195.

34. Головачова А. С. Державне регулювання посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні: необхідність і мета. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 184-188.
35. Головачова А. С. Правове становище страхових брокерів: проблемні аспекти. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(2). С. 55-60.
36. Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Головачова Анастасія Сергіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 20 с.
37. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних зі страховими правовідносинами. URL : <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Dajdjest.pdf> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
38. Дегтяр А. О., Соболев Р. Г. Міжнародний досвід надання страхових послуг та регулювання страхової діяльності: *Держава і ринок*. 2017 URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-4/doc/3/01.pdf> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
39. Дзина М. А. Інтерактивні методи страхування, як конкурентна перевага на ринку страхових послуг: *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. № 4 (24). 2013 (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
40. Електронний поліс. Особливості укладання та використання внутрішніх електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів URL: http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/96536/133862/ (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
41. Жук О. О. Зарубіжний досвід у сфері страхування та можливості його використання: *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. №2. 2014 URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/2\(73\)/uazt_2014_2_36.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/2(73)/uazt_2014_2_36.pdf) (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

42. Захист прав споживачів страхових послуг : монографія / Г.О. Ільченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 184 с.

43. Ільченко Г.О. Цивільно-правовий захист прав споживачів страхових послуг: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака. Київ: 2016. 201 с.

44. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Зведена динаміка основних показників страхового ринку Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-ryнку-Ukrainy.html> (дата звернення 01 вересня 2019 року).

45. Качмар О., Бортман О. Страхові спори. Огляд практики Верховного Суду: *Юридична газета №45, 2018* URL : http://vkr.ua/ua/publications/articles/ctrakhovi_spori_oglyad_praktiki_verkhovnog_o_sudu/ (дата звернення 01 вересня 2019 року).

46. Кришевич О. В. Зарубіжний досвід боротьби з шахрайством на ринку страхових послуг URL: http://elar.nai.au.kiev.ua/bitstream/123456789/8531/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%20%D0%A7%202_p073-074.pdf. (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

47. Мета, основні принципи та предмет діяльності ФЕДЕРАЦІЇ. URL: <http://fspu.com.ua/> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

48. Міловська Н. Правова природа договору особистого страхування : *Підприємництво, господарство і право* URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/7.pdf> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

49. Мінкович В. Т. Тимчак Н. В. Перспективні напрямки розвитку окремих видів страхування в умовах трансформації економіки України

Наукова стаття URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29437817> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

50. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. . 5-те вид., переробл. і допов / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т. 2. 2013. 1120 с.

51. Паціурія Н. Б. Суб'єкти страхових правовідносин у сфері господарювання: зміна наукових підходів до визначення правового становища *Університетські наукові записки*, 2014, № 2 (50), С. 225–235

52. Паціурія, Н. Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно–правовий аспект) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Паціурія Ніно Бондівна ; Київський національний ун–т ім. Тараса Шевченка. К., 2000. 217 арк.

53. Паціурія, Н. Б. Страхове право України : навч. посіб. К. : Юрінком–Інтер, 2006. 175 с.

54. Пирій Н. М. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

55. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2019 року URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv_%202019.pdf (дата звернення 27.10.2019 р.).

56. Полчанов А. Ю. Особливості розвитку страхування в умовах поширення інтернету: *Вісник ЖДТУ*. 2015. URL: <https://www.docsity.com/ru/internet-strahuvannya-v-ukrajini/2031020/> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

57. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестраховування: проблеми теорії та практики : монографія / Н. Б.Паціурія, І. М. Войцеховська, А. С. Головачова. К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.

58. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. / О.П. Гетманець, О.М. Шуміло, Т.В. Колеснік та ін. ; за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміла. К. : Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.

59. Приказюк Н. В. Електронний страховий поліс: нові можливості для розвитку страхування в Україні / Н. В. Приказюк, М. О. Акатська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. - Вип. 12. С. 219-222.

60. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції від 19.12.11 № 9614 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42141 144 (дата звернення 1 вересня 2019 року)

61. Рєзнікова В. В. Сутність категорії «послуга» : аналіз існуючих концепцій *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 58–68.

62. Семіколенова С.В. Особливості застосування класифікацій та групувань у страховій діяльності України: *Наукові записки НаУКМА*, 2011. URL:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3620/Siemikolenova_Osoblyvosti_zastosuvannia_klasyfikatsii.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення 01 серпня 2019 року).

63. Сива Т. В. Зміст і характерні ознаки страхових послуг // *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.–техн. пр. 2006. Вип. 16.2. С. 294–298.

64. Страхова послуга як продукт діяльності страхових компаній в умовах ринку: *Вісник Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка* URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/12/42.pdf> . 2008 р. - с.18 (дата звернення 01 жовтня 2019 року).

65. Страхування : підручник / [кер. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. – 2-ге вид., переробл. і допов.]. К. : КНЕУ, 2008. 599 с.

66. Телестакова А. А. Система договорів про надання послуг в цивільному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Арменуї Абриківна Телестакова. К., 2008. 25 с.

67. Федорова Н.О. Зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності: *НТУ КІІІ*. 2017 URL: http://pa.stateandregions.zr.ua/archive/3_2017/22.pdf (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
68. Фисун І. В., Чернявська О. В. Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. № 2 (41). 2010. С. 178–183. URL: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/654/1/Fisun.pdf> (дата звернення 01 жовтня 2019 року).
69. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького Х. : Право. 2011. Т. 2. 816 с.
70. Чайкін І. Б. Правове регулювання страхування ризиків на ринках фінансових послуг : автореф. дис. канд. юрид. наук / Чайкін Ігор Борисович ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2007. 21 с.
71. Шергунова Е. А. Гражданско-правовое положение основных участников страховых отношений: автореферат дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.03 / Шергунова Елена Анатольевна; [Место защиты: Юго-Западный государственный университет]. Курск, 2013. –29 с.
72. Шумелда Я. Страхування: Навч. посібник. К.: Бізон, 2007. 328 с.
73. Яворська Т. В. Страхові послуги: Навч. посібник. К.: Знання, 2008. 350 с.